

УДК 371.033

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВНЗ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПРОФІЛЮ

А. В. Іслам

У статті проведено аналіз дидактичних умов формування екологічної культури студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації автотранспортного профілю. Виокремлені основні напрямки змісту освіти при формуванні екологічної культури студентів автотранспортного профілю на основі змісту основних дидактичних систем. Проаналізовано сучасний стан формування екологічної культури майбутніх спеціалістів автотранспортного профілю у вищих навчальних закладах першого та другого рівнів акредитації.

Ключові слова: екологічної культури, особистісно-діяльнісний підхід, дидактичні умови формування екологічної культури, проблемне навчання, дидактична система, концепцій навчання, педагогічні технології, екологічна освіта.

Необхідність подолання екологічних проблем сучасності поставила перед педагогічною освітою завдання: на основі біосферного підходу підготувати екологічно грамотну людину, яка розуміє значення життя як найвищої цінності, здатна визначати своє місце у світі, брати участь в охороні навколишнього середовища, раціонально використовувати природні багатства, приймати свідомі рішення у сферах життя, де перекриваються інтереси людини як живої істоти, суспільства і довкілля. У системі підготовки екологічно грамотної особистості важлива роль належить професійній освіті [1, с.15].

Усвідомлюючи, що в сьогоденні умовах постає проблема більш раціонального використання природних ресурсів та збереження довкілля для нашої держави напрошується висновок, що стратегічним завданням

професійної підготовки спеціаліста будь-якого профілю перш за все повинно бути формування екологічної культури. Зрозуміло, що в майбутньому при вирішенні екологічних проблем провідну роль відіграватимуть професійно підготовлені спеціалісти, тому формування у студентів вузів екологічної культури, свідомого ставлення до довкілля має загальнодержавне значення.

З аналізу екологічної ситуації в Україні та дослідження сформованості екологічної культури студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації автотранспортного профілю можна констатувати, що проблема удосконалення підготовки майбутніх спеціалістів з урахуванням екологічної складової потребує виокремлення дидактичних умов формування екологічної культури та їх систематизації.

На загальноосвітньому теоретичному і дидактичному рівні проблеми змісту екологічної освіти і формування екологічної культури розглядали З. Курлянд, В. Оконь, І. Підласий, М. Матюшкін, Н. Родіонова, Н. Власенко, А. Максименко, С. Сапожніков, Н. Єфіменко, Т. Панасюк, Л. Курняк, В. Петрук та ін.

Мета роботи полягає в систематизації дидактичних умов формування екологічної культури у студентів автотранспортного профілю вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Дидактична система в узагальненому вигляді є певним освітнім середовищем, у якому за певної дидактичної технології відбувається навчальний процес. Елементами дидактичної системи у загальному випадку є: викладачі, студенти, мета, завдання (цілі) освіти і навчання, закономірності й принципи навчання, зміст, методи й засоби, організаційні форми навчання та ін. У нашому дослідженні метою екологічної освіти у процесі вивчення предметів професійноспрямованого циклу є важливий її особистісний метапредметний результат – екологічна культура особистості студента ВНЗ I-II рівнів акредитації автотранспортного профілю. Як відзначає В.Лозова, концептуальні основи дидактики вимагають спрямованості на формування загальної культури і наукового мислення, цілісності й інтеграції (орієнтації на різні наукові сфери, наявність міждисциплінарних зв'язків і залежностей)[2,с.44].

У дидактиці на основі теорії пізнання й сучасних досягнень психологічної та педагогічної наук розроблена й активно використовується низка концепцій навчання, опанування знань, навичок та вмінь. Деякі автори, наприклад, В. Оконь і І. П. Підласий визначають ці концепції: як

дидактичні системи, під якими розуміється комплекс внутрішньо узгоджених тверджень, що базуються на єдності цілей, змісту і дидактичних принципів, котрі стосуються способів і організації роботи студента і викладача. “Дидактичні системи характеризуються внутрішньою цілісністю структур, створених єдністю цілей, організаційних принципів, змісту, форм і методів навчання”[3,с.17].

Педагогічні поняття концепції навчання і дидактичні системи тотожні за змістом, у зв'язку з цим правомірним є використання як першого, так і другого поняття. І. П. Підласий виділяє три дидактичні системи, які принципово різняться між собою: система Й. Ф. Гербарта; дидактична система Дж. Дьюї; досконала система. Отже, можна виділити три групи концепцій навчання: традиційну, педоцентристську, сучасну[3,с.22].

В. Петрук наголошує на тому, що цей поділ здійснено на основі розуміння дидактичного процесу – об'єкта і предмета дидактики.

Для визначення дидактичних умов формування екологічної культури у студентів вищих навчальних закладів автомобільного профілю нами було досліджено зміст кожної із дидактичних систем. Так, дидактична система Й. Гербарта ґрунтується на теоретичних досягненнях етики і психології і полягає у визначенні етапів (ступенів) навчання, його схема така: ясність - асоціація - система - метод. Процес навчання протікає від уявлень до понять і від понять до умінь теоретичного характеру[3,с.37]. Ця система увійшла в історію педагогіки як “наукова система педагогіки”.

Концепція Дьюї полягає в організації проблемного навчання. Правильно побудоване навчання, на думку Дьюї, повинно бути проблемним. Місце “книжного навчання” зайняв принцип активного учіння, основою якого є власна пізнавальна діяльність того, хто навчається[4,с.22].

Сучасна дидактична система виходить із того, що викладання й учіння становлять процес навчання, а їхні різноманітні та змістові відношення в структурі цього процесу є предметом дидактики.

В основу концепції екологічної культури покладено особистісно-діяльнісний підхід. Це одна з основних методологічних парадигм сучасної науки, яка дає змогу зрозуміти як причини і мотивацію людських вчинків, так і сам механізм перетворення “світу в собі” у “світ для себе”, світу натурального, природного у світ трансформований згідно з потребами, цілями та можливостями людини. Екологічна культура є такою

життєдіяльністю людини, за якої досягається адаптація (трансформація) навколишнього природного світу до людини, а її самої – до довкілля[2,с.46].

Під час аналізу навчального процесу у Автотранспортному технікумі Криворізького національного університету ми використали особливості відомих сьогодні дидактичних систем. Результати аналізу організації навчального процесу свідчать про те, що в навчальному закладі процес навчання в основному організоване за сучасною дидактичною системою. В якій проведення занять які носять розвивальний характер становить близько 5% від загального обсягу навчальних занять, решта 95% носить репродуктивний характер. На нашу думку, це ускладнює сам процес формування екологічної свідомості у студентів при виконанні ними професійних завдань.

Ефективність дидактичного процесу значною мірою залежить від адекватного вибору і фахової реалізації конкретних педагогічних технологій.

Орієнтація на технологічний підхід у застосуванні арсеналу педагогіки передбачає певну технологічність і самих форм і методів навчання з погляду їх структури, конструювання і практичного застосування, і певною мірою первинного етапу проектування навчального процесу – формулювання педагогічних завдань.

При організації експерименту нами було обрано один із дидактичних прийомів організації навчального процесу – проблемне навчання.

Ефективність дидактичного процесу значною мірою залежить від адекватного вибору і фахової реалізації конкретних педагогічних технологій.

Орієнтація на технологічний підхід у застосуванні арсеналу педагогіки передбачає певну технологічність і самих форм і методів навчання, з погляду їх структури, конструювання і практичного застосування, а також певною мірою первинного етапу проектування навчального процесу – формулювання педагогічних завдань.

Орієнтація на технологічний підхід із творчим пошуком викладачів базується на аксіоматичних підходах, суть яких зводиться до того, що суворе визначення цілей навчання (чому і для чого?) має сприяти відбору й проектуванню змісту (що?) та управління навчальним процесом (як?), методам і засобам навчання (за допомогою чого?), враховуючи необхідний рівень кваліфікації викладачів (хто?), методи оцінки досягнутих

результатів навчання (чи так це?). Наведені критерії в комплексному застосуванні визначають сутність навчального процесу – його технології[8,с.51].

Технологічний підхід до навчання передбачає конструювання навчального процесу, керуючись освітніми орієнтирами, цілями змісту навчання. Особливої уваги при формуванні екологічної культури студентів заслуговує технологія проблемного навчання.

Під час проблемного навчання педагог не дає готових знань, а організовує їх пошук студентами шляхом спостереження, аналізу фактів, активної розумової діяльності.

Процес навчання, навчально-пізнавальна діяльність уподібнюються науковому пошукові й характеризуються в поняттях: проблема, проблемна ситуація, гіпотеза, засоби вирішення, експеримент, результати пошуку тощо.

Під час проведення занять можна використовувати такі рівні проблемного навчання: постановка проблеми та її розв'язання педагогом; створення проблеми педагогом та її розв'язання спільно зі студентами; розв'язання студентами проблемних завдань, які виникають у процесі учіння; студенти разом з педагогом визначають проблему і самостійно її розв'язують.

Таким чином, основним завданням освіти в сучасних умовах є її переведення “...у внутрішній світ особистості. Для цього необхідно організувати психологічно обґрунтовану діяльність двох рівнозначних у відносинах суб'єктів: викладач – студент, прагнучи актуалізувати формування у студентів внутрішньо-особистісної мотивації при задоволенні їхніх сутнісних (існуючих і формованих) потреб. Йдеться про освітню технологію – внутрішню організацію змісту, тобто про логіку і структуру змісту в контексті взаємовідносин учасників освітньої, зокрема і педагогічної дії”[7, с.18].

Як зазначає Н. Єфименко, екологічне виховання через свою актуальність та специфічність може розглядатися як новий та дуже важливий напрям виховного процесу, оскільки об'єднує в єдине ціле функції освіти та виховання. Його актуальність в технічних вузах обумовлена: необхідністю збереження повноцінного середовища людини у сучасних умовах, тобто збереження природної основи життєдіяльності; формування гармонійно розвиненої особистості, що включає розвиток як раціонального мислення, так і гуманістичного світовідчуття[7,с.18].

Виходячи з такого твердження, ми виокремили такі напрями в організації навчального процесу з урахуванням екологічної складової: отримання наукової інформації щодо світу природи; взаємодії з природними об'єктами в умовах антропогенного середовища; природоохоронної діяльності.

Екологічна освіта у ВНЗ є продовженням попередніх етапів екологічної освіти (дитячий садок, середня школа, родина) і наступним, більш високим рівнем у системі безперервної багатоступеневої екологічної освіти. ВНЗ має виховувати у студентів почуття високої відповідальності за збереження та примноження природних багатств, бережливе їх використання, охорону довкілля.

Основне завдання екологічної освіти та виховання – необхідність закріпити у суспільстві усвідомлення того, що природні багатства не безмежні. Сучасне суспільство не має права жити за рахунок майбутніх поколінь. Як казав Антуан де Сент-Екзюпері: “Ми не отримуємо у спадщину Землю від пращурів, ми отримуємо її в борг від наших дітей!”

Основною метою екологічної освіти з формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, має бути самостійним елементом загальної системи освіти, а з іншого боку – виконує інтегративну роль у всій системі освіти.

Ця мета досягається поетапно шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконалення практичної діяльності.

Екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права.

Екологічна освіта – це сукупність таких компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика екологічна культура. Основними стратегічними напрямками розвитку екологічної освіти є: розробка наукових основ неперервної екологічної освіти на основі Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті, здобутків української та зарубіжної педагогічної практики за участі Академії педагогічних наук України, провідних вчених і практиків освітньої галузі, Міністерства екології та природних ресурсів України,

громадських екологічних організацій; поступове поетапне реформування екологічної освіти та виховання особистості на наукових і духовних принципах з урахуванням національних традицій, надбань та світового досвіду; формування поколінь з новою екологічною культурою, новим екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення, міждисциплінарної інтеграції, історизму та системності з метою збереження і відновлення природи України та її біологічного різноманіття; розвитку міжнародних зв'язків і співробітництва у галузі екологічної освіти і науки, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, збереження біосфери і цивілізації.

Характеризуючи дидактичні умови формування екологічної культури у студентів вищих навчальних закладів першого другого рівнів акредитації автомобільного профілю та використовуючи вже здобуті наукові результати нами зроблена спроба систематизації дидактичних умов з виокремленням таких напрямків:

- екологізація змісту навчання як конкретизованого принципу і методу гуманітаризації природничо-наукової освіти засобами системного підходу у проектуванні і реалізації змісту, розгляду екологічних знань навколо стрижневих екологічних проблем;

- розвиток екологічного мислення на прикладах постановки і розв'язання системи навчальних екологічних ситуацій, проблем і завдань;

3) реалізація визначеної і розробленої дидактичної політехнології формування екологічної культури особистості;

- дотримання відповідності процесу формування екологічної культури особистості розробленій модельній компонентній структурі та наступності у формуванні особистісних результатів екологічної освіти у процесі підготовки спеціалістів автомобільного профілю, зокрема попереднє формування екологічної компетентності майбутнього фахівця;

- екологізація інших компонентів дидактичної системи навчання (форм, методів, засобів навчання та ін.);

- дотримання визначених дидактичних принципів екологічної освіти при формуванні спеціалістів автомобільного профілю, зокрема принципів цілісності впливу навчально-виховного процесу та принципу природовідповідності;

- включення студентів у дослідницько-пошукову діяльність екологічної спрямованості, поєднання аудиторної і позааудиторної екологічно зорієнтованої навчальної діяльності студентів виховного

спрямування з предметів професійно спрямованого циклу з урахуванням контексту регіональних особливостей.

Екологічно і гуманістично спрямовані форми і методи формування екологічної культури особистості у вищому навчальному закладі створюють модель позитивної моральної і суспільної поведінки, формують своєрідний захисний механізм, що запобігає деформації моральних і духовних цінностей. До методів формування суб'єктивно-свідомого ставлення до природи належать: метод екологічної ідентифікації, метод екологічної рефлексії.

Використання саме цих методів сприяє ефективній організації екологічного виховання й освіти, що має привести студентів до розуміння цілісності природи Землі, єдності її процесів, зв'язку людини з природою. Будь-яка діяльність людини, її поведінка стосовно природи мають бути погоджені з її законами. Саме з цього розвивається почуття причетності до природи, відчуття її натхненності, духовного єднання з нею.

Отже, аналіз зарубіжної та української науково-педагогічної літератури дав змогу зробити висновок, що педагогічна технологія пов'язана із системними підходами до освіти і навчання, охоплює всі аспекти, елементи педагогічної системи – від постановки цілей до проектування всього дидактичного процесу і перевірки його ефективності.

Інакше кажучи, сучасні технології навчання є системним підходом до проектування, реалізації, оцінки, корекції та подальшого відтворення процесу навчання. Системний і широкоаспектний підхід визначає технологію навчання як педагогічну категорію, орієнтовану на вдосконалення дидактичної практики, яка є вирішальним аргументом на користь її ефективності.

Література

1. Концепція екологічної освіти в Україні / [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm>
2. Курлянд З.Н. Екологічне виховання студентської молоді: Педагогіка вищої школи / авт.-укл.: З.Н. Курлянд – К.: Знання, 2007. - 495 с.
3. Бардов В.Г. Методологічні та організаційні основи екологічної освіти і виховання студентів: Екологія / авт.-укл.: Бардов В.Г., Сергета І.В., Бойчук Б.Р. Національний медичний університет ім. Богомольця, 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн. www.ekologia.kursaki.com/?p=18595
4. Родіонова Н.М. Професійно – технічна освіта: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку. / Н.М. Родіонова // Вісник ЛНУ ім.Т.Шевченка. – 2012, - №4(239), Ч.1 – С. 22-31.

5. Власенко Н.А., Максименко А.О. Якість освіти: позиція ЮНЕСКО та ситуація в Україні/Н.А. Власенко – К.: Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем 2011.- 180 с.
6. Сапожніков С.В. Екологічне виховання студентів вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації будівельного профілю: дис.канд.пед.наук: 13.00.07. /Сапожніков С. В.– Херсон, 2006. – 191 с.
7. Єфіменко Н.П. Процес екологічного виховання у вищих технічних закладах освіти//Педагогіка, психологія та мед.-біол.пробл.фіз.виховання і спорту-Х., 2001.- №22-С.17-21
8. Панасюк Т.Г. Бібліотека ВНЗ в системі екологічної інформації та культури / Т.Г. Панасюк// Бібліотека в освітньому просторі Інформаційний бюлетень № 5 Хмельницький 2008.- С. 60 – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн. http://library.tup.km.ua/about_library/naukova_robota/2008/
9. Курняк Л. Д. Екологічна культура: поняття і реальність/ Л. Д. Курняк // Вища освіта України. - 2006.-№3.- С.32-37.
10. Петрук В.Г., Безвозюк І.І., Панченко Т.І. Екологічне виховання у вищій школі. // Вінницький національний технічний університет м. Вінниця міжнародна науково-практична конференція електронне наукове видання матеріалів конференції 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Petruk_Bezvozyuk_Panchenko.php

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ I-II УРОВНЕЙ АККРЕДИТАЦИИ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПРОФИЛЯ

А. В. Ислам

В статье проведен анализ дидактических условий формирования экологической культуры студентов вузов I-II уровней аккредитации автотранспортного профиля. Выделены основные направления содержания образования при формировании экологической культуры студентов автотранспортного профиля на основе содержания основных дидактических систем. Проанализировано современное состояние формирования экологической культуры будущих специалистов автотранспортного профиля в высших учебных заведениях первого и второго уровней аккредитации.

Ключевые слова: экологическая культура, личностно-деятельностный подход, дидактические условия формирования экологической культуры, проблемное обучение, дидактическая система, концепция обучения, педагогические технологии, экологическое образование.

SYSTEMATIZATION OF DIDACTIC CONDITIONS OF ENVIRONMENTAL CULTURE FORMING OF STUDENTS AT UNIVERSITIES OF I-II LEVELS OF ACCREDITATION SPECIALIZING IN MOTOR TRANSPORT

A. V. Islam

The authors have analyzed the didactic terms of environmental culture of students at universities of I- II levels of accreditation specializing in motor transport. The main directions of educational content in the formation of ecological culture of students specializing in road transport based on the content of basic didactical systems. The present state of ecological culture of future specialists in motor transport in higher educational establishments of first and second levels of accreditation are analyzed.

Key words: *ecological culture, personality approach, didactic terms of environmental culture, problem teaching, didactic system concepts learning, educational technology, environmental education.*

Іслам Аліна Володимирівна – методист автотранспортного технікуму Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» (м. Кривий Ріг, Україна)

Рецензент – професор, доктор педагогічних наук Барно Олександр Миколайович

УДК 37.02.036

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

М. М. Кір'ян

Механізмом духовного розвитку сучасної молоді може стати осягнення духовних та естетичних основ життя і мистецтва в тому числі. У статті розглянуто основні підходи в естетичному вихованні студентської молоді засобами мистецтва.

Ключові слова: *духовно-естетична культура, педагогічні технології, емоційно і ціннісне відношення, естетичні відчуття.*

Деструктивні процеси, що відбуваються в сучасній Україні, показують, наскільки важливі для кожної людини, а особливо для молодого покоління, вічні цінності духовної та національної культури. У цій ситуації виникає необхідність пошуку нових шляхів виховання та розвитку у молоді здатності сприймати світ прекрасного у всьому його розмаїтті і жити за законами краси і гармонії, створювати прекрасне в усіх сферах життєдіяльності. Особливого значення в світлі вирішення сформованих проблем набуває процес духовного та естетичного